

Методичні рекомендації та вимоги до підготовки і проведення занять з мовленнєвого спілкування з дітьми раннього та дошкільного віку

Заняття з розвитку мовлення та мовленнєвого спілкування дошкільників буде ефективним за умови повноцінної реалізації мовленнєвого потенціалу кожної дитини. Педагог повинен:

1. Складовими змісту роботи з мовленнєвого розвитку дошкільників є:
 - звукова культура мовлення;
 - словникова робота;
 - граматична правильність мовлення;
 - зв'язне діалогічне і монологічне мовлення.
2. Провідною формою навчання дітей рідної мови та розвитку мовлення є заняття різних типів - індивідуальних (1-4 дитини), індивідуально-групових (4-8 дітей), групових (до 15 дітей), фронтальних (з усіма дітьми групи).
3. Практика довела необхідність проведення спеціальних занять з мовленнєвого спілкування, які за своєю спрямованістю бувають таких видів: комплексні (у процесі яких комплексно реалізують три мовленнєвих завдання, наприклад, розвиток зв'язного мовлення + формування граматично правильного мовлення + формування звукової культури) і тематичні (спрямовані на розв'язання якогось одного мовленнєвого завдання).
4. Програмові завдання мовленнєвих занять мають будуватися не на окремих складових змісту мовленнєвого розвитку дошкільників, а у їх єдності.
5. Ретельна підготовка вихователя до заняття, визначення чіткої мети і завдань кожного мовленнєвого заняття (комплексного чи тематичного), оптимальний відбір методів і прийомів навчання.
6. Взаємозв'язок з попередніми заняттями з розвитку мовлення та з заняттями з інших розділів програми (ознайомлення з навколишнім, природою, художньою літературою, валеологією, українознавством, сенсорикою тощо), різними видами дитячої діяльності.
7. Наскрізне вирішення мовленнєвих завдань (доцільність вирішення мовленнєвих завдань на інтегрованих заняттях, заняттях з різних розділів програми та у різних видах діяльності дошкільників).
8. Мотивація мовленнєвої діяльності дітей (мотив - це те, задля чого говориться): наявність позитивних емоцій дітей, інтересу до заняття, захоплення побаченим та почутим тощо.
9. Мовленнєве заняття повинно мати лише мовленнєву спрямованість і проводитись на знайомому, цікавому, близькому і зрозумілому дітям матеріалі.

10. Важливе місце відводити принципу розвивального навчання, уникати риторичних запитань до дітей, включати елементи проблемно-пошукового методу. Запитання дітям слід ставити так, щоб спонукати їх до розмірковувань, пошуку точної відповіді.

11. Максимальна мовленнєва активність дітей: чим більше діти говорять, тим заняття ефективніше (3 частини тривалості заняття говорять діти, 2 частини - вихователь).

12. Максимальне використання ігрових прийомів навчання (дидактичні ігри та вправи, народні, рухливі ігри з текстами та діалогом, сюрпризи, ігри-забави, ігрові життєві ситуації спілкування, де дитина виступає активним мовцем, тощо).

13. Створення для кожної дитини "ситуації успіху"(зацікавлюючі моменти, сюрпризи; захоплення, спонукання до висловлювання власної думки та виявлення мовленнєвої ініціативи; використання гумору, приказок, прислів'їв, жартів, загадок, забавлянок, які пожвавлюють заняття, тощо).

14. Доцільно залучати дітей до різних видів діяльності на мовленнєвому занятті, які забезпечують високу інтелектуально-мовленнєву активність.

15. Формувати в дітей навички організованої суспільної мовленнєвої поведінки: уважно слухати і чути інших; висловлюватися, коли запитують.

16. Доцільне використання наочних посібників. Ілюстративний матеріал повинен бути добре знайомим дітям, естетичним, привабливим.

17. Оптимальність часового співвідношення частин заняття (рівномірний розподіл часу між трьома частинами комплексного заняття).

18. Здійснення диференційованого підходу до дітей, врахування їх індивідуальних та вікових особливостей. Проведення індивідуальної роботи на закріплення мовленнєвих умінь і навичок дітей, одержаних на занятті (не колекціонувати дитячих мовленнєвих неуспіхів з попередніх занять).

19. Оптимальна інтенсивність навантаження на дітей з метою активізації їх розумової діяльності та попередження втоми; дотримання тривалості заняття чи її подовження у разі підвищеного інтересу дітей, захоплення мовленнєвим матеріалом.

20. Наявність зворотнього зв'язку.

21. Заняття повинно бути емоційним, приносити дітям відчуття задоволення.

22. Позитивна оцінка будь-якого результату (не допускати погроз, докорів, негативної оцінки мовленнєвої діяльності дітей), вивільнення дитини з системи обов'язкового, насильницького впливу дорослих.

23. Взаємозв'язок групових, індивідуально-групових та індивідуальних форм роботи з дітьми.

24. Розкутість дітей на занятті, невимушеність. Діти можуть приймати зручну для них позу, сидіти як за столом, так і на килимку (на стільчиках півколом чи без них).

25. Створення оптимального розвивального мовленнєвого середовища в групі (не обов'язково лише предметного): моделювання ситуацій спілкування; наявність прикладів для наслідування мови та мовлення; мотивація мовленнєвої діяльності дітей і створення умов для самостійної мовленнєвої діяльності (підтримка, заохочення).

26. В залежності від рівня мовленнєвого розвитку дітей вихователь вирішує, які мовленнєві завдання можуть стати предметом мовленнєвих занять, а які можна включати в заняття з інших розділів програми або у невимушене побутове спілкування.

27. Доречно дотримуватися тематичного принципу розподілу лексики та різних мовленнєвих завдань у відповідності з нею (по місяцях), з метою ефективної активізації словника кожної дитини, граматичної правильності її мови, звукової культури, збагачення мовленнєвого досвіду.

28. Дотримуватися принципу повторюваності програмових мовленнєвих завдань. Побудова дидактично спрямованих мовленнєвих ігор і занять має ґрунтуватися на тому, що діти на кожному наступному занятті використовують мовленнєвий досвід, набутий на попередніх та на різноманітних зв'язках між заняттями різного спрямування та характеру.

29. Мова вихователя повинна бути взірцем для наслідування (доброзичлива, м'яка, лагідна, емоційна, виразна, літературна). Характер спілкування - щирим, довірливим, невимушеним, демократичним, без окриків.

30. Дотримуватися основних правил у формуванні активної мовленнєвої діяльності кожної дитини: - вести дитину у заняття (гру) від простого до складного; - набратися терпіння: не робити за дитину те, що вона може зробити сама; - створювати для заняття (гри) вільну, невимушену обстановку; - зацікавлювати дитину заняттям (грою), але не примушувати грати; - не заважати дитині думати, приймати рішення; - частіше хвалити дитину, підбадьорювати її; - радіти успіхам разом з дитиною.

31.

- Спостереження в довкіллі (у приміщенні ЗДО та за його межами): праця дорослих, транспорт, жива і нежива природа, предмети домашнього вжитку тощо;

- Екскурсії-огляди (у приміщенні ЗДО): групова кімната, спальня, роздягальня кімната, умивальня кімната, кухня, їдальня (в груповій кімнаті);

- Цільові прогулянки (під час безпосереднього ознайомлення дітей з довкіллям, особливо з явищами природи на початку кожної пори року);

- Дидактичні ігри (з іграшками, предметами, картинками);
- Дидактичні настільні ігри (геометричні вкладки, пірамідки, вкладні мотрійки, кульки, яєчка, складні кубики, розрізні і парні картинки);
- Заняття з предметною картинкою чи серією картинок;
- Заняття з настінними картинами (спільна розповідь дитини і вихователя: вихователь починає, а дитина продовжує; слід використовувати художнє слово);
 - Заняття з «живою картинкою» (у різних місцях аркуша - уявного лісу, річки, подвір'я, будиночка, поля - зроблені надрізи, куди вставляються діючі особи; розповідь за «живою» картинкою супроводжується бесідою, звуконаслідуванням, відповідями дітей на запитання);
 - Бесіди-розповідання (без ілюстрацій і показу про те, що діти сприймали, робили на прогулянці, на іншому занятті);
 - Показ лялькового і тіньового театрів (за змістом знайомих казок «Курочка Ряба», «Колобок», «Ріпка» та сцен із життя дітей, тварин, птахів);
 - Показ інсценівок (за змістом художніх текстів чи власних розповідей вихователя);
 - Спеціальні заняття на виховання звукової культури мовлення (з використанням іграшок, картинок, художніх текстів, розповідей вихователя зі звуконаслідуванням);
 - Ігри в оповідання (вихователь розповідає невеличку оповідку і показує іграшки в дії, після цього дитина показує дії з іграшками, а вихователь промовляє текст);
 - Розглядання предметів та бесіда про них (іграшок, одягу, посуду, меблів, рослин).

32.

- забезпечувати зручне розташування дітей під час занять (по колу, півколом тощо), яке давало б змогу вести розмову (очі в очі) не лише з педагогом, а й з однолітками;
- уникати надмірного академізму в підході до розв'язання мовленнєвих завдань заняття;
- добирати теми занять та для обговорення так, щоб вони викликали інтерес, знаходили емоційний відгук у свідомості й душі кожної дитини, підпорядковувалися темі навчально-виховного блоку тижня та темі дня;
- проводити заняття спокійно, впевнено, у жвавому темпі, водночас надаючи дітям можливість поміркувати;
- підтримувати фізичну і психічну активність дітей задля ефективності їхньої інтелектуально-мовленнєвої роботи;

- будувати з дітьми розмову, а не монолог вихователя, який стомлює дитину;
- підвищувати рівень мовленнєвої активності, спонукаючи кожну дитину до участі в обговоренні, даючи можливість висловлювати власні думки;
- розвивати в собі вміння й звичку слухати дітей, не гасити мовленнєву ініціативу своєю надмірною активністю і досвідченістю;
- уникати втручання в розповідь дитини, виправлення помилок у процесі її мовлення;
- керуватися певними правилами під час постановки запитань:
 - формулювати запитання так, щоб спонукати дітей до відповіді;
 - адресувати запитання всім дітям, а викликати для відповіді одну дитину;
 - ставити запитання так, щоб у формулюванні було ключове слово, яке і вимагає правильної відповіді;
 - запитувати по чергові кожну дитину, уникаючи звернень до дітей у тому порядку, в якому вони сидять;
 - сприяти набуттю дітьми комунікативної взаємодії, даючи можливість спілкуватися з однолітками (запитувати, повідомляти, пропонувати, обстоювати думку, доводити її);
 - працювати щоразу з іншою дитиною, уникаючи багаторазових звернень до тієї самої дитини;
 - залучати дітей до активного контролю за мовленням того, хто відповідає, та оцінювання відповіді мовця;
 - пропонувати творчі завдання, опираючись на особистий досвід дітей, використовувати інтерактивні методи розвитку мови дошкільників;
 - чергувати мовленнєві завдання з іншими видами дитячої діяльності для збереження інтересу й ініціативності дітей до навчального матеріалу заняття; уникаючи надмірної захопленості наочністю і ТЗН, що відволікають увагу дітей і стримують мовленнєву активність;
 - підтримувати увагу дітей різними способами, як-от - переключення уваги, сюрпризні моменти, проблемні запитання тощо, уникаючи зауважень дисциплінарного характеру;
 - закріплювати мовленнєві вміння, набуті на заняттях, під час різних видів діяльності у повсякденному житті